

Parmentier, J., *Noord-Zuid in Oost-Indisch perspectief* (Zutphen: Walburg Pers, 2005, 192 blz., €22,95, ISBN 90 5730 368 X).

In juni 2002 vond in Antwerpen en Middelburg een congres plaats over het thema dat ook de titel is van de bovengenoemde bundel. In een elftal voordrachten belichtte daar een groep specialisten in de maritieme en overzeese geschiedenis (zes Nederlanders en drie Belgen plus een Indiër en een Deen) de rol van Zuid-Nederlanders en Zeeuwen bij de totstandkoming van de VOC, en aspecten van hun onderlinge verhouding binnen het kader van de compagnie tot in de achttiende eeuw. De organisatoren besloten tot publicatie van de voordrachten, met de hier besproken, verzorgd uitgegeven bundel als resultaat. Het is een beetje jammer dat hij pas drie jaren na het VOC-jaar 2002 verschijnt, het blijkbaar onvermijdelijke lot van vele congresbundels, maar het gepresenteerde historische beeld is gelukkig nog steeds geldig. De lezer krijgt een uitstekend idee van de invloed van de (technische en handels)kennis en het kapitaal van vooral Antwerpenaren bij het op de rails zetten van de overzeese handel van Holland en Zeeland; hij wordt op heldere en gedetailleerde manier geïnformeerd over de Nederlandse, Europese en internationale context waarbinnen de Nederlandse overzeese expansie zich in de beginfase, maar ook in de achttiende eeuw afspeelde. Alle auteurs presenteren hun verhaal tegen de achtergrond van de Nederlandse expansie in Oost-Azië: de vlag dekt derhalve de lading: de lezer van de bundel krijgt precies wat de titel belooft.

Het is van ondergeschikt belang, maar ook deze congresbundel gaat □ zoals al zijn soortgenoten □ mank aan een gebrek aan eenheid in schrijfstijl. Echt hinderlijk is dat in dit geval niet, alle auteurs vertellen met kennis van zaken en onderhoudend over hun vakgebied. Een keuze uit de bijdragen, in alfabetische volgorde op de namen van de auteurs. Blussé schetst het leven van Pieter Nuyts (1598-1655), als zoon van een uitgeweken Antwerpse textielhandelaar geboren in Middelburg, een man ‘met een wakker verstand’, met behulp van connecties snel gestegen in de VOC-hiërarchie, maar door karakter en onhandig gedrag in Japan en China gevallen van gouverneur van Formosa tot gevangene van de shogun in Hirado en uiteindelijk toch nog geëindigd als hoge ambtenaar in het Zeeuwse Hulst. In Japanse gevangenschap ontpopte hij zich als auteur van geschriften over de olifant en de bronnen van de Nijl, en als pleitbezorger van de vestiging van een Nederlands handelskantoor bij Nagasaki. Degryse belicht de inbreng van een aantal Zuid-Nederlandse kapitaalkrachtige immigranten, die zich, hoewel niet behorend tot de financiële Antwerpse elite, door hun durf en inzicht tussen 1585 en 1600 ontwikkelden tot vermogende ondernemers, die via hun financiële inbreng, handelsnetwerken en opvattingen over handeldrijven aanzienlijke invloed hadden op de vroeg-zeventiende-eeuwse groei van de economie in de Noordelijke Nederlanden. Den Heijer maakt duidelijk dat de groei van de kleine (parten)rederij met een korte levensduur (in de zestiende eeuw in de Noordelijke Nederlanden de gebruikelijke organisatievorm in de scheepvaart) naar de voorcompagnie (en uiteindelijk de VOC) met zijn scheiding tussen kapitaalverstrekker en

bewindhebber, verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van de onderneming, heel geleidelijk is verlopen en dat Zuid-Nederlandse kooplieden daarbij een voorbeeldfunctie hadden. Enthoven plaatst de Aziëhandel in de jaren twintig van de achttiende eeuw in een breed Europees verband en laat zien hoe hoge ambtenaren in de Republiek er in slaagden om met een intelligent diplomatiek spel, nationaal en internationaal, te voorkomen dat er door de VOC noodzakelijk geacht, gewapend optreden tegen de keizerlijke Oostendse Compagnie oorlog zou ontstaan in Europa, terwijl die compagnie toch de tanden werden uitgetrokken. Om Prakash presenteert een glashelder verhaal over de overheersende rol van de VOC in de intra-Aziatische handel en over het belang van deze handel voor het succes van de compagnie. Voortbordurend op het verhaal van Enthoven maakt Parmentier tenslotte duidelijk, dat de Noordelijke Nederlanden tegen de richtlijnen van hun bestuurderen rechtstreeks of via stromannen investeerden in de Aziatische handelsactiviteit van de Oostendse Compagnie — weliswaar op beperkte schaal. Zoals op dezelfde schaal Noord-Nederlandse kooplieden, officieren en manschappen dienst namen bij die compagnie, die ook schepen kocht ten noorden van de Schelde, of zilver voor de handel in Azië en met behulp van Noord-Nederlandse beambten retourlading naar Amsterdam smokkelde om daar, zonder betaling van invoerrechten, te worden geveild. Een mooie bundel.

Leo M. Akveld

Pastors, S., *Anpassung um jeden Preis? De europapolitischen Strategien der Niederlande in den Neunzigerjahren* ((bewerkt) Münster 2003, Niederlande-Studien XXXVI; Münster, New York, München, Berlijn: Waxmann, 2005, 280 blz., €34,90, ISBN 3 8309 1463 6).

In de buitenlandse politiek van Nederland, met name op het terrein van de Europese integratie, is niet pas de klad gekomen door het afwijzen van het referendum over de Europese grondwet (1 juni 2005): dat is de hoofdstelling van dit boek van Sven Pastors. De auteur was medewerker van het Zentrum für Niederlande-Studien in Münster; sinds kort is hij medewerker van de FDP-politicus Christian Lindner in Noordrijnland-Westfalen. Het is de bewerking van zijn proefschrift, waarop hij in 2004 promoveerde.

De schrijver begint zijn werk met de bekende vragen die de politieke wetenschappen zo weten te boeien: wat is eigenlijk macht, wat is de macht van kleine staten en in welke traditie staat de Nederlandse buitenlandse politiek. Dit levert vooral een aantal verplichte figuren op, die pas betekenis krijgen bij de daarop volgende hoofdstukken over de aanloop tot en de onderhandelingen over de verdragen van Maastricht (1992), Amsterdam (1997) en Nice (2001). Vooral de eerste twee zijn van belang, aangezien Nederland in die periode voorzitter was van de Gemeenschap.

In menig opzicht gaat het hier om een bewogen periode, ingeklemd tussen het einde van de Koude Oorlog en het begin van de oorlog tegen het terrorisme. Daarmee veranderde de voorstelling op het hoofdtoneel van de wereldpolitiek nogal, waarbij lange tijd volstrekt onduidelijk was wat het plot was van het nieuwe stuk. In dat kader werd van des te meer belang dat er nagedacht werd over de rol van Europa, zowel over de onderlinge relaties van de daarbij betrokken staten, als tussen Europa en de rest van de wereld. Maar dat nadenken leverde niet in alle opzichten veel verstandigs op. Integendeel, met enige verbijstering moest worden vastgesteld dat een Nederlands voorstel over de verdere integratie van Europa van de hand van Van den Broek en Dankert op 30 september 1991 (Zwarte Maandag) dramatisch mislukte. De oorzaken hiervan waren velerlei en vallen samen te vatten onder de trefwoorden overijling en falende, zo niet ontbrekende coördinatie. Daarna lijkt het wel weer beter te gaan, vooral omdat samenwerking en integratie op financieel-economisch gebied in een stroomversnelling was geraakt en een succes werd: de invoering van een gemeenschappelijke markt, de euro en het binnenhalen van de benoeming van Duisenberg als voorzitter van de Europese Centrale Bank (1998). Daarmee verwierf Nederland weer enig aanzien. Maar deze successen werden achteraf overschaduwed door het per referendum afwijzen van het grondwettelijk verdrag in 2005.

Het interessante is dat Pastors laat zien dat de Nederlandse politieke elite weliswaar nogal opkeek van de uitslag van het referendum, maar eigenlijk toen de storm oogstte die al enige tijd tevoren gezaaid was. Nederlanders hadden lang gegolden als welhaast ideale Europeanen. Maar dat was vooral te danken aan het feit dat de Europese integratie vooral betrekking had op economische